

Tvångsdop och dränkning

”Man gjorde bättre i att krossa de små barnens huvud mot gatstenarna än att lämna dem odöpta”, predikade som vi sett biskop Billing. Denna statskyrkofanatism när det gällde barndop kulminerade i Sverige när baptisterna alias vuxendöparna började sprida sig. Deras predikanter åtalades för lösdriveri, man vägrade viga baptister, man läste förböner för namngivna baptister under gudstjänsten, allt kompletterat med idoga omvändelseförsök och korsförhör inför präster och domkapitel.

Det värsta inslaget i kampanjen var att man tvångsdöpte baptisternas barn. Det sista tvångsdopet i Sydsverige och troligen det sista i Sverige ägde rum den 8 januari 1860 i byn Sparrarp i Farstorps socken, som ligger i norra Skånes snapphanebygder. Dopförrättare var kyrkoherden i Hästveda och Farstorp Petter Johan Herslow. Barnets föräldrar var torparen Nils Persson i Sparrarp och hans hustru Pernilla Svensdotter (vars torp nu är en ruin).

De var anslutna till en liten baptistförsamling, som två år tidigare hade bildats i Verum, grannsocken till Farstorp. Ledare för den lilla gruppen var en skräddare vid

namn Anders Andersson. Han hade blivit döpt av en timmergesäll från Helsingborg – de flesta baptisterna var under pionjärtiden enkla människor.

När tvångsdopet ägde rum var Andersson på besök hos paret Persson i torpet i Sparrarp. De ägnade sig åt bibelstudier när kyrkoherde Herslow bröt andakten. Vad som sedan hände rapporterade Andersson till baptistledningen i Stockholm, som tog in hans brev i *Evangelisten* under rubriken "Nya exempel på s.k. tvångsdop".

– Några män inträdde under former som närmast liknade ett hemfridsbrott, skrev Andersson.

– De visade sig vara en som liknade en högreståndsperson, en gammal präst vid namn Hörslöf, en skolmästare, en faktor (garverichef) och några bönder som skrek att den som såg ut som en högreståndsperson var fjärdingsman. Prästen förklarade att han tänkte döpa barnet, som modern försökte gömma i kammaren.

– Då blev en förfärligare slitning å färde än jag någonsin varit vittne till. Fadern och modern höll barnet, präst och fjärdingsman grep i och efter barnet som ulvar efter lamm med sina klor.

Andersson frågade Herslow om han hade stöd för sitt agerande i Bibeln eller landshövdingens order att döpa.

– Jag anhåller att ostörd få förrätta mitt ämbete, svarade Herslow.

Baptisterna gick ut under dopakten, som Andersson kallade "andligt upptåg". Att några "vid vattenbestänkning nyttjade gudsord" skulle föra barnet från mörkret till ljuset kunde Andersson inte förstå.

*Petter Johan Herslow
(1796 – 1874)*

I dopboken skrev Herslow att barnets föräldrar var "smittade av baptism" och i början ville förvägra dopet, att kronofjärdingsmannen höll barnet och att en kyrkvärd, en faktor (garveriföreståndare) och en skollärare var faddrar. Han noterade också att modern inte var kyrktagen.

Kyrktagning var en sed som bottnade i Herrens besked till Mose om att en barnaföderska var oren i 40 dagar om hon hade fött en pojke och dubbelt så länge om hon hade fött en flicka samt att hon under den orena tiden inte fick komma in i helgedomen. Vid kyrktagningen hälsades den orena välkommen åter till församlingen och när orena kvinnor inte längre var på modet blev det en tacksägelse för att modern klarat förlossningen. I göteborgstrakten höll man på med kyrktagning till in på 1950-talet.

Att torparhustrun Pernilla i Sparrap struntade i kyrktagningen tyder på en motvilja mot statskyrkan och säkert också mot kyrkoherde Herslow, som inte var någon lustigkurre.

Motsättningarna mellan den etablerade kyrkan och baptisterna tog sig många uttryck. Det fanns präster och myndighetspersoner som talade om "infernalska pöldöpare" och "kringresande vinkelpredikanter" och det fanns baptister som sade sig "hellre landsförvisas eller föras till stupstocken än överlämnas till den terroriserande statskyrkan" och att de inte ville ta nattvarden med folk som "visade uppenbar ogudaktighet och levde i svordom och fylleri".

Spektaklet i Sparrarp hade sin yttersta orsak i att Johannes Döparen drygt 1800 år tidigare gick omkring och döpte folk i floden Jordan. Han var klädd i kamelhår och läderbälte, livnärde sig på gräshoppor och vildhonung och lovade syndernas förlåtelse åt dem som omvände och lät döpa sig. Johannes använde inte "vattenbestänkning" utan lät de döpta ta ett rejält dopp i Jordan – döpare är det samma som doppare.

Tetrarken Herodes Antipas lät senare avrätta Johannes. Enligt den judiske historieskrivaren Josefus berodde det på att Döparen blev så populär som folkpredikant att Herodes trodde att han skulle kunna ställa till med ett uppror – bättre stämma i bäcken än i ån. Enligt Bibeln blev Johannes i stället avrättad för att han hade kritiserat

Herodes vänsterprassel med sin svägerska.

I vilket fall som helst var Johannes Döparen en framstående talangscout på det viset att det var han som upptäckte Jesus. Upptäckten gjordes i samband med att han döpte Jesus, varvid den helige anden visade sig som en duva. Om inga andra underverk hade ägt rum, skulle man kunna säga att Johannes var skarpsynt, för vem kan skilja vanliga duvor från helige-ande-duvor? Men enligt Bibeln hördes också en röst från himlen, som sa "detta är min älskade son", och då var det ju ingen sport att upptäcka Jesus. Röster från himlen som hörs i nyktert tillstånd injagar respekt.

Egentligen var det onödigt att döpa Jesus till syndernas förlåtelse. Han anses nämligen ha varit syndfri från födseln, men det tycks ingen av de inblandade gentlemännen ha haft klart för sig.

Efter dopet gick Jesus omkring och predikade, men enligt Bibeln sa han inte ett ord om att barn skulle döpas. Han utsåg några lärjungar och sa åt dem att "gå ut och gör alla folk till lärjungar, döp dem ... och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er", vilket ju förutsätter att det är vuxna som döps.

Men det författarteam eller den författare som skrev det så kallade Johannesevangeliet påstod att Jesus hade sagt att "den som inte blir född av vatten och ande kan inte komma in i Guds rike".

Bibeln kännetecknas inte precis av klarhet, men är ovanligt rörig när det gäller dop. Man kan till exempel döpas i både vatten, helig ande och eld.

Det som står i Johannesevangeliet har hur som helst oftast tolkats som att odöpta inte kommer till himmelen, vilket möjligen bidrog till att man så snabbt som möjligt döpte småbarn. Det började man tidigt med; på flera ställen i Bibeln talas om familjedop.

Frågan om vad som hände med odöpta barn efter döden har behandlats av begåvade män som kyrkofadern Augustinus (350 – 430) och teologen Thomas av Aquino (ca 1225 – 1274). Livet efter döden var åtminstone på Thomas av Aquinos tid mycket invecklat. Förutom himmel och helvete fanns skärseld och limbo. Skärselden är det samma som reningselden (skära = rena, på skärtorsdagen tvättade Jesus lärjungarnas fötter) och är en plats eller ett tillstånd där själarna renas med eld innan de når paradiset. Det var en mycket lönsam affärsidé, som jag ska återkomma till.

Limbo var ett mellantillstånd mellan himmel och helvete, där fromma människor som levt före Jesus tid och odöpta barn samlades. De odöpta barnens lidande under tiden i limbo hade Augustinus och Thomas av Aquino olika uppfattningar om. Augustinus ansåg att ungarna – eller snarare deras själar – led av att inte få skåda Gud, medan Thomas ansåg att de var lycksaliga från början. De båda herrarna kunde ha använt tankekraften till något vettigare. Inte ens den annars konservativa katolska kyrkan har behållit tron på limbo, som i stället blev nam-

net på en dans där dansaren bakåtböjd passerade under en vågrät ribba.

När Bibeln, bl.a. tack vare Gutenbergs uppfinnande av boktryckarkonsten blev läst av allmänheten, var det några personer i trakten av Zürich i nuvarande Schweiz som på 1500-talet genom bibelstudier kom fram till att barn-dop var en uppfinning av kyrkan. De föreslog att man skulle gå tillbaka till de bibliska vuxendopen.

Schweizarna kallades anabaptister eller omdöpare och var föregångare till senare tiders vuxendöpare: baptister, pingstväänner osv.

En av de ledande anabaptisterna hette Felix Manz. På order av myndigheterna i Zürich straffades han i januari 1527 med dränkning. Hur och var han dränktes är inte känt, men hans hustru, som delade makens tro, dränktes vid samma tid i Donau med en sten runt halsen.

Vid samma tid var den tyske munken och teologen Martin Luther (1483 – 1546) i full färd med att reformera kyrkan. Han skrotade skärselden, vilket gjorde livet efter döden till en tvåvägsväxel mellan himmel och helvete och därmed betydligt hemskare. Men han behöll barn-dopet. I Luthers lilla katekes kan man läsa att "dopet verkar syndernas förlåtelse och frälsar från döden och djävulen". Det är ord och inga visor och har genom tiderna lett till mycken panik i stugorna med nöddop och annat.

Billig hade tydligen läst katekesen ordentligt och tagit fasta på "djavulen".

Barndopet var och är hur som helst ett fiffigt sätt att tvångsansluta folk till kyrkan redan från födseln.

Anabaptisternas efterföljare baptisterna hade stor spridning i USA redan på 1700-talet – omkring år 1790 fanns det 65 000 baptister och 215 baptistförsamlingar i det förlovade landet, där full religionsfrihet tycks ha rått från början. I Sverige, där statskyrkan hade järngrepp, fanns det däremot inga baptister förrän år 1848, då sjömannen Fredrik Olaus "F O" Nilsson, som blivit döpt i Hamburg, bildade den första församlingen. Det första dopet ägde rum samma år, varvid Nilsson maka, två bröder och ytterligare två personer döptes av en dansk baptistledare i Kattegatt vid Vällersvik i norra Halland.

För detta blev Nilsson landsförvisad, vistades en tid i Danmark och sedan i USA, där han blev föreståndare för en baptistförsamling i Houston, Minnesota. Han verkar ha varit en karl som i alla lägen stod för sina åsikter.

*Fredrik Olaus Nilsson
(1809 – 1881)*

Under sin tid i Houston blev han övertygad om att Jesus var en människa och ingen gud, vilket fick till följd att 13 personer tog avstånd från honom och bildade en ny församling. Detta skede i F.O. Nilssons liv sopas gärna under mattan av de frireligiösa.

I Sverige hade han emellertid sått ett frö, som ledde till rätt stor spridning av baptistiska idéer redan på 1850-talet. Anhängarna förföljdes som sagt på alla möjliga vis, vilket är ett populärt ämne i den frikyrkliga litteraturen, där man gärna framhäver martyrskapet och berättar historier som har samma trovärdighet som Gustav Vasas äventyr i Dalarna. Jakten på baptisterna hade i verkligheten oftast rätt ordnade former och man höll sig normalt inom lagens ramar. I en doktorsavhandling om baptisttraktatier redovisas t.ex. endast fem fall av tvångsdop i Lunds och Växjö stift.

Normalt vände sig prästerna till domkapitlet i Lund, som i sin tur vände sig till landshövdingeämbetet för att få handräckning av ortens länsman. Normalt vägrade ämbetet lämna handräckning, emedan det var oklart om tvångsdop hade stöd i lagen. I stället rekommenderades prästerna att övertala baptisterna att återgå till ordningen.

Det struntade som vi sett kyrkoherde Herslow i Hästveda-Farstorp i. Han var också en rätt säregen präst, som svor som en borstbindare och fick raseriutbrott som skrämde hustru och barn från vettet. När han blev arg sågs han ha varit "vådlig" och "förskräcklig".

Han hade som ung varit lärare, och enligt en av hans elever var han "en hänsynslös och uppbrusande natur, vars undervisningsmedel var den handgripliga och gärna kunde kallas tortyr". Någon gång lär han ha använt fysiskt våld för att göra sin makt gällande i församlingen.

Sammanfattningsvis var Herslow en drummel.

Källor och kommentarer

Owe Samuelsson: *Sydsvenska baptister inför myndigheter* (doktorsavhandling 1998) s. 203 ff. (tvångsdopet, i övrigt hänvisas till registret).

Tore Månsson: *Sparrarp* (2007) s. 60 (ruinen efter "Sven-Pers" torp.

NE: kyrktagning, se även 3 Mos:12.

Illustrerat Bibellexikon (1988), dop (Luthers katekes, augsburgska bekännelsen).

Mark 1, Matt 14 (Johannes döparen).

Josephus Jewish Antiquities (Harvard University Press 1996, books XVIII-XIX s. 116-119 (John, the Baptist).

Matt 28:19 (gå ut och gör alla folk till lärjungar...)

Joh 3:5 (den som inte blir född...).

NE: dop.

Apg 16:33 och 18:8 (familjedop).

Catholic Encyclopedia: limbo, www.newadvent.org/cathen/09256a.htm.

NE: limbo.

Wikipedia : (engelska versionen): Felix Manz, anabaptism.

Illustrerat Bibellexikon (1988) s. 302-303 (Luthers lilla katekes om dopet).

N.J. Nordström: *Svenska baptistsamfundets historia* del 1 (1936) s. 52 (baptister i USA), 68 ff. (det första baptistdopet i Sverige).

David Jessup: *F.O. Nilsson and the Swedish Baptists*, Pietisten spring/summer 2011, www.pietisten.org/xxvi/1,/nilsson.html (Nilsson i Houston).

Sven-Eric Nilsson: *Nils Andersson Laurin*, Västra Göinge hembygdsförenings årsskrift 1976 s. 59 ff., 77 ff.

Gunnar Carlqvist: Lunds stifts herdaminne, Ser 2, Biografier 11 V. och Ö. Göinge s. 376 ff.